

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı : 2002/43

Karar Sayısı : 2003/103

Karar Günü : 24.12.2003

Resmi Gazete tarih/sayı: 17.03.2004/25405

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN MAHKEMELER:

1- Yargıtay 2. Hukuk Dairesi

2- Danıştay Onuncu Daire

İTİRAZLARIN KONUSU: 28.3.2000 günlü, 4552 sayılı "Dernekler Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"un 1. ve 2. maddelerinin, Anayasa'nın Başlangıcı ile 2., 5., 6., 12., 13., 17., 19., 25., 26., 33. ve 138. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.

I- OLAY

5.5.2000 günlü Türk Hava Kurumu Tüzüğü ile 21.5.2000 tarihinde yapılan genel kurul toplantısında alınan kararın iptali için açılan davada verilen kararın temyiz edilmesi sırasında Anayasa'ya aykırılık savını ciddi bulan Yargıtay 2. Hukuk Dairesi ile 6.4.2000 günlü, 2000/481 sayılı Bakanlar Kurulu kararının ve bu kararla yürürlüğe konulan "Türk Hava Kurumu Tüzüğü"nün iptali için açılan davada Anayasa'ya aykırılık savını ciddi bulan Danıştay Onuncu Daire itiraz konusu kuralların iptalleri için başvurmuşlardır.

III- YASA METİNLERİ

A- İtiraz Konusu Yasa Kuralları

28.3.2000 günlü, 4552 sayılı "Dernekler Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"un itiraz konusu maddeleri şöyledir:

1- "MADDE 1.- 6.10.1983 tarihli ve 2908 sayılı Dernekler Kanununun 71 inci maddesinin birinci ve ikinci fıkraları aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Türkiye Kızılay Derneği kuruluş amacına ve uluslararası anlaşmalarla tayin edilen nitelik ve durumuna göre; Türk Hava Kurumu ise kuruluş amacına göre düzenlenen tüzüklerine ve kanunların verdiği görev ve yetkilere uygun olarak teşkilâtlanır ve yönetilir.

Bakanlar Kurulu, Türkiye Kızılay Derneği ve Türk Hava Kurumunun;

1. Genel kurullarının kararı üzerine tüzüklerini onaylamaya,

2. Denetleme yetkileri bulunan mercilerin raporları üzerine,

a) Organlarının görevlerine son vermeye ve bunların görevlerini yerine getirmek üzere geçici kurullar oluşturmaya,

b) Tüzüklerini değiştirmeye, yürürlükten kaldırmaya ve yeniden düzenlemeye,

Yetkilidir."

2- " MADDE 2.- 2908 sayılı Kanuna aşağıdaki geçici madde eklenmiştir.

GEÇİCİ MADDE 7.- Türk Hava Kurumunun organlarının görevleri bu Kanunun yayımı tarihinde sona erer. Söz konusu organların görevleri, Başbakanlıkça belirlenecek bir başkan ve iki üyeden oluşan üç kişilik bir Kurul tarafından yerine getirilir. Bu Kurul en geç bir ay içinde Türk Hava Kurumunun yeniden yapılandırılmasına ilişkin tüzüğü hazırlayarak Bakanlar Kuruluna sunar."

B- Dayanılan Anayasa Kuralları

Başvuru kararlarında itiraz konusu kuralların, Anayasa'nın Başlangıç'ı ile, 2., 5., 6., 12., 13., 17., 19., 25., 26., 33. ve 138. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

IV- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince birleştirilen dosyalarla ilgili, 14.3.2002 ve 11.9.2002 tarihlerinde yapılan ilk inceleme toplantıları sonunda, dosyalarda eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ

Başvuru kararları ve ekleri, işin esasına ilişkin raporlar, itiraz konusu Yasa kuralları, dayanılan Anayasa kuralları ile bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A- Davada Uygulanacak Kural Sorunu

Anayasa'nın 152. ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 28. maddesine göre, mahkemeler, bakmakta oldukları davalarda uygulayacakları kanun ya da kanun hükmünde kararname kurallarını Anayasa'ya aykırı görürler veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık savının ciddi olduğu kanısına varırlarsa o hükmün iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurmaya yetkilidirler. Ancak, bu kurallar uyarınca bir mahkemenin, Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilmesi için elinde yöntemince açılmış ve görevine giren bir davanın bulunması ve iptali istenen kuralların da o davada uygulanacak olması gerekmektedir. Uygulanacak yasa kuralları, davanın değişik evrelerinde ortaya çıkan sorunların çözümünde veya davayı sonuçlandırmada olumlu ya da olumsuz yönde etki yapacak nitelikteki kurallardır.

- 28.3.2000 günlü, 4552 sayılı "Dernekler Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"un 6.10.1983 günlü, 2908 sayılı Dernekler Kanunu'nun 71. maddesini değiştiren 1. maddenin tümünün iptali istenilmiş ise de, Yargıtay 2. Hukuk Dairesi'nde yürütülmekte olan dava, 5.5.2000 günlü Türk Hava Kurumu Tüzüğü ile 21.5.2000 tarihinde adı geçen derneğin genel kurulunda hukuka aykırı olarak alınan kararların ve işlemlerin iptaline ilişkin olduğundan

maddenin Türk Hava Kurumu organlarının görevlerine son vermeye ve bunların görevlerini yerine getirmek üzere geçici kurullar oluşturmaya, tüzüklerini değiştirmeye, yürürlükten kaldırmaya ve yeniden düzenlemeye Bakanlar Kurulu'nun yetkili olduğunu belirleyen (2) sayılı bendi dışında kalan bölümünün, davada uygulanma olanağı bulunmamaktadır. Bu nedenle, bölüme ilişkin başvurunun Mahkemenin yetkisizliği nedeniyle reddine 24.12.2003 gününde oybirliği ile karar verilmiştir.

B- Sınırlama Sorunu

Anayasa'nın 152. ve 2949 sayılı Yasa'nın 28. maddesine göre, Anayasa Mahkemesi'ne itiraz yoluyla yapılacak başvurular, mahkemenin bakmakta olduğu davada uygulayacağı yasa kuralları ile sınırlıdır.

İtiraz yoluna başvuran mahkemelerde bakılmakta olan davalar, Türk Hava Kurumu tüzüğü ile alınan karar ve işlemlerin iptaline ilişkin olduğundan, 28.3.2000 günlü, 4552 sayılı "Dernekler Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"un 1. maddesiyle değiştirilen 6.10.1983 günlü, 2908 sayılı Dernekler Kanunu'nun 71. maddesinin ikinci fıkrasının (2) sayılı bendine ilişkin esas incelemenin "Türk Hava Kurumu" yönünden yapılmasına, Fazıl SAĞLAM'ın karşıoyu ve oyçokluğuyla, 24.12.2003 gününde karar verilmiştir.

C- Birleştirme Kararı

Esas inceleme toplantısında;

28.3.2000 günlü, 4552 sayılı "Dernekler Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"un;

A- 1. maddesiyle değiştirilen 6.10.1983 günlü, 2908 sayılı Dernekler Kanunu'nun 71. maddesinin ikinci fıkrasının (2) sayılı bendinin (a) ve (b) alt bentlerinin,

B- 2. maddesiyle 2908 sayılı Yasa'ya eklenen Geçici 7. maddenin,

iptali istemiyle yapılan itiraz başvurusuna ilişkin davanın aralarındaki hukuki irtibat nedeniyle 2002/43 esas sayılı dava ile BİRLEŞTİRİLMESİNE, 2002/139 esasının kapatılmasına, esas incelemenin 2002/43 esas sayılı dosya üzerinden yürütülmesine, 24.12.2003 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

D- Anayasa'ya Aykırılık Sorunu

Başvuru kararlarında, kamu yararına çalışan özel hukuk tüzelkişisi olan Türk Hava Kurumu'nun kanunla düzenlenen özel durumlar dışında 2908 sayılı Dernekler Kanunu'nun genel hükümlerine tabi olduğu, dernek kurma hürriyetinin hangi sebeplerle sınırlanabileceğinin Anayasa'da belirtildiği, tüzelkişilik kazanan derneğin organlarının görevlerine yasama tasarrufu ile son verilemeyeceği gibi bunların görevlerini yerine getirmek üzere geçici kurullar oluşturulamayacağı, bu kurullara tüzük değiştirme, yürürlükten kaldırma, yeniden düzenleme yetkisi tanınamayacağı, dernek kurma ve üye olma haklarına çoğulcu, özgürlükçü, çağdaş toplum düzeniyle bağdaşmaz kısıtlamalar getirilemeyeceği, mahkeme kararlarına uyulmadığı, bu nedenlerle itiraz konusu kuralların Anayasa'ya aykırılık oluşturduğu ileri sürülmüştür.

4552 sayılı Yasa'nın itiraz konusu 1. maddesinde, Türk Hava Kurumu'nun kuruluş amacına göre düzenlenen tüzüğüne ve kanunların verdiği görev ve yetkilere uygun olarak teşkilatlanacağı ve yönetileceği, genel kurulunun kararı üzerine tüzüğünü onaylamaya, denetleme yetkileri bulunan mercilerin raporları üzerine organların görevlerine son vermeye ve bunların görevlerini yerine getirmek üzere geçici kurullar oluşturmaya, tüzüğünü değiştirmeye, yürürlükten kaldırmaya ve yeniden düzenlemeye Bakanlar Kurulunun yetkili olduğu; 2. maddesinde ise, Türk Hava Kurumu'nun organlarının yasanın yayımı tarihinde sona ereceği, organların görevlerinin Başbakanlıkça belirlenecek bir başkan ve iki üyeden oluşan üç kişilik kurul tarafından yerine getirileceği, bu kurulun en geç bir ay içinde Türk Hava Kurumu'nun yeniden yapılandırılmasına ilişkin tüzüğü hazırlayarak Bakanlar Kuruluna sunacağı öngörülmüştür.

Anayasa'nın "Dernek kurma hürriyeti" başlığını taşıyan 33. maddesinde, herkesin önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahip olduğu, hiç kimsenin bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamayacağı, dernek kurma hürriyetinin ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının hürriyetlerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabileceği, dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usullerin kanunda gösterileceği, derneklerin kanunun öngördüğü hallerde hâkim kararıyla kapatılabileceği veya faaliyetten alıkonulabileceği, ancak, millî güvenliğin, kamu düzeninin, suçun işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca bulunması halinde kanunla bir merciin derneği faaliyetten men ile yetkilendirilebileceği, bu merciin kararının yirmi dört saat içinde, görevli hâkimin onayına sunulacağı, hâkimin kararını kırksekiz saat içinde açıklayacağı, aksi halde, bu idari kararın kendiliğinden yürürlükten kalkacağı öngörülmüştür. Buna göre, dernek kurma özgürlüğü, derneğin kuruluş sözleşmesi niteliğindeki tüzüğünü kendisinin oluşturması, değiştirmesi, organlarını belirleyebilmesi, organlarının iradeleri dışında ancak mahkeme kararıyla kapatılabilmesi gibi güvenceleri kapsamaktadır.

Nitekim, 2908 sayılı "Dernekler Kanunu"nun 9. maddesinin birinci fıkrasında, derneklerin kuruluş bildirisini ve eklerini merkezlerinin bulunduğu mahallin en büyük mülki amirliğine vermek suretiyle tüzelkişilik kazanacakları; 19. maddesinde, her dernekte genel kurul, yönetim kurulu ile denetleme kurulunun oluşturulmasının zorunlu olduğu; 26. maddesinde, dernek organlarının seçilmesi, dernek tüzüğünün değiştirilmesi ve derneğin feshedilmesi; 49. maddesinde, dernek genel kurulunun her zaman derneğin feshine karar verebileceği; 50. maddesinde, hangi hallerde mahkeme kararı ile derneğin feshine karar verilebileceği; 51. maddesinde, derneğin ne zaman kendiliğinden dağılmış sayılacağı; 52. maddesinde de derneklerin yasada öngörülen hallerde ancak mahkeme kararıyla kapatılabileceği, faaliyetlerinin yasaklanabileceği belirtilmiştir.

Bu düzenlemelerden, dernek tüzelkişiliğinin kurucu unsurlarının derneğin tüzük ve organları olduğu, derneklerin kuruluş sözleşmesi niteliğindeki tüzüklerini kendilerinin oluşturabilecekleri, değiştirilebilecekleri, organlarını belirleyebilecekleri, organlarının iradeleri dışında derneklerin ancak mahkeme kararıyla kapatılabilecekleri anlaşılmaktadır.

Anayasa'nın 13. maddesinde, temel hak ve hürriyetlerin, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasa'nın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabileceği, bu sınırlamanın Anayasa'nın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamayacağı belirtilmiştir.

İtiraz konusu kurallarla Türk Hava Kurumu'nun yetkili organlarının iradeleri dışında bu organların görevlerine son vermeye ve bunların görevlerini yerine getirmek üzere geçici kurullar oluşturmaya, tüzüklerini değiştirmeye, yürürlükten kaldırmaya ve yeniden düzenlemeye yürütmenin yetkili kılınması ve organların görevlerine son verilmesi, Anayasa'nın 33. maddesinin güvence altına aldığı dernek kurma özgürlüğü alanına yapılmış açık bir müdahale niteliğindedir. Böyle bir müdahalenin her şeyden önce Anayasa'nın ilgili maddesinde belirtilen nedenlerden birine dayandırılmış olması gerekir. Oysa, itiraz konusu kurallar Anayasa'nın 33. maddesinde belirtilen sınırlama nedenlerinden herhangi birine dayanmamaktadır.

Açıklanan nedenlerle, itiraz konusu kurallar Anayasa'nın 13. ve 33. maddelerine aykırıdır ve iptalleri gerekir.

Ali HÜNER ve Fulya KANTARCIOĞLU bu görüşlere ek gerekçe ile katılmışlardır.

Kurallar, Anayasa'nın 13. ve 33. maddelerine aykırı görülerek iptal edilmiş olduğundan, ayrıca Anayasa'nın Başlangıç'ının ikinci, dördüncü ve altıncı fıkraları ile 2., 5., 6., 12., 17., 19., 25., 26. ve 138. maddeleri yönünden incelenmesine gerek görülmemiştir.

VI- SONUÇ

28.3.2000 günlü, 4552 sayılı "Dernekler Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"un;

A- 1. maddesiyle değiştirilen 6.10.1983 günlü, 2908 sayılı Dernekler Kanunu'nun 71. maddesinin ikinci fıkrasının (2) sayılı bendinin, "Türk Hava Kurumu" yönünden Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE,

B- 2. maddesiyle 2908 sayılı Yasa'ya eklenen Geçici 7. maddenin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE,

24.12.2003 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye
Mustafa BUMİN	Haşim KILIÇ	Samia AKBULUT
Üye	Üye	Üye
Sacit ADALI	Ali HÜNER	Fulya KANTARCIOĞLU

Üye	Üye	Üye
Ertuğrul ERSOY	Tülay TUĞCU	Ahmet AKYALÇIN
Üye	Üye	
Mehmet ERTEN	Fazıl SAĞLAM	

EK DEĞİŞİK GEREKÇE YAZISI

Başvuran Yargıtay 2. Hukuk Dairesi ve Danıştay 10. Dairesince, 28.3.2000 günlü, 4552 sayılı "Dernekler Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"un 1. maddenin, ikinci fıkrasının 2 numaralı bendinin (a) ve (b) alt bentleri ile 2. maddesinin iptali istemiyle açılan davalar sonucunda 24.12.2003 günlü, E.2002/43, K.2003/103 sayılı itiraz konusu kuralların, Anayasa'nın 33. ve 13. maddelerine aykırılığı nedeniyle iptaline karar verilmiş, ancak Anayasa'nın 138. maddesine aykırılık oluşturmadığı belirtilmiş olduğundan, aşağıda izah edeceğim nedenlerle sözü edilen kurallar, Anayasa'nın 138. maddesine de aykırılık oluşturmaktadır.

İtiraz konusu kuralların Anayasa'nın 138. maddesine aykırılık konusu ile ilgili olarak olayı ve Danıştay 10. Dairenin aldığı kararları özetlemek gerekirse:

Türk Hava Kurumu'nun 33. Büyük Genel Kurulu tarafından kabul edilerek Bakanlar Kurulu'nun 18.10.1994 günlü kararıyla onaylanan ve 17.11.1994 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe konulmuş bu Kurumun Tüzüğü varken ve yeniden Genel Kurul Kararı alınmadığı halde Bakanlar Kurulu'nun 1.11.1999 tarihli kararı ile adı geçen Kurumun Tüzüğü'nün yürürlükten kaldırılmasına dair Tüzük'ün yürürlüğe konulduğu, bu Tüzüğün Geçici 1. maddesinde, Türk Hava Kurumunun yürürlükten kaldırılan Tüzüğünde belirtilen organların görevlerinin bu Tüzüğün yürürlüğe girmesiyle sona ereceğinin; söz konusu organların görevlerinin Başbakanlıkça belirlenecek bir başkan ve iki üyeden oluşan üç kişilik bir kurul tarafından yerine getirildiğinin; bu kurulun en geç altı ay içinde T.H.K'nun yeniden yapılandırılmasına ilişkin Tüzüğü hazırlayarak Bakanlar Kurulu'na sunacağını belirttiği, diğer taraftan Başbakanlığın 1.11.1999 tarihli işlemiyle de üç kişilik kurula atama yapıldığı, davacılar tarafından açılan dava sırasında Danıştay 10. Dairesinin 17.2.2000 günlü, E.1999/4871 sayılı kararıyla "THK Tüzüğü'nün yürürlükten kaldırılmasına dair Tüzük'ün yürütülmesinin durdurulmasına" karar verildiği, aynı Dairenin 9.3.2000 günlü, E.1999/5044 sayılı kararıyla da, Başbakanlığın üç kişilik kurula atama yapılmasına ilişkin "1.11.1999 tarihli işlemin yürütülmesinin durdurulmasına" karar verildiği, bu üç kurul tarafından hazırlanan ve 17.2.2000 günlü Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe konulan Türk Hava Kurumu

Tüzüğü'nün ve anılan Bakanlar Kurulu kararının iptali istemiyle açılan davada da, 23.3.2000 günlü, E.2000/893 sayı ile "yürütmenin durdurulmasına" karar verildiği, bu davanın görülmesi sırasında ise 30.3.2000 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe konulan 28.3.2000 günlü, 4552 sayılı Yasa'nın getirildiği, bu Yasa ile itiraz konusu kurallar uyarınca Başbakanlığın 30.3.2000 tarihli işlemiyle üç kişilik kurul tarafından hazırlanan T.H.K. Tüzüğü 5.5.2000 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe konulmuştur.

Anayasa'nın mahkemelerin bağımsızlığı başlıklı 138. maddesinin dördüncü fıkrasında "Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez." kuralı yer almaktadır.

Anayasa'nın bu kuralı uyarınca, yasama, yürütme organları ile idarenin, mahkeme kararlarına uymak zorunda oldukları, Yasama Organının yapacağı düzenlemelerde de daha önce aynı konuda verilen yargı kararlarını etkisiz kılacak biçimde yasa yapamayacağı yükümlülüğünün bulunduğu hiçbir tereddüde yer vermeyecek şekilde açık ve seçiktir. Bu kural, gerek mahkeme kararlarında ve gerekse doktrinde net ve açık olarak "mahkeme kararlarına uyulmak zorunludur" şeklinde ifade edilmektedir. Anayasa'nın sözü edilen 138. maddesinde, "yürürlüğün durdurulması kararı" veya "esas hakkındaki kararı" veya "iptal hakkında verilen kararı" şeklinde bir ayırımı yapılmamış, sadece "... mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez" kuralına yer verilmiştir. Bu karar, ister yürürlüğün durdurulmasına ilişkin olsun, ister davanın esasına ilişkin olsun, fark olmaksızın yasama, yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadırlar.

Olayımızda Bakanlar Kurulunca ve Başbakanlıkça iki defa THK'nun Tüzüğü yeniden düzenlendiği, THK Genel Kurulunca seçilen organlarının görevlerine son verilmesine ve üç kişilik kurula Tüzük hazırlama yetkisi verildiği, bu işlemlere karşı açılan davalarda her seferinde Danıştay 10. Dairesince konu edilen işlemler için "yürütmenin durdurulmasına" karar verildiği halde, Anayasa'nın 138. maddesi uyarınca Mahkemenin bu kararlarına uyulması gerekirken ısrarla ve inatla, Anayasa'ya aykırı bir şekilde iptale konu edilen kurallar getirilmiştir. Böylece TBMM ve Bakanlar Kurulunca, Danıştay 10. Dairesinin kararlarına uymak yerine, mahkemenin hukuka aykırı bulduğu karar konusu kuralları, aynı içerikli olarak bu kez Yasa ile düzenlenerek amaç saptırması yoluyla Mahkeme kararları etkisiz hale getirilmek istenilmiştir. Bu nedenle itiraz konusu kurallar, Anayasa'nın 138. maddesinin dördüncü fıkrasına da aykırılık oluşturmaktadır. Mahkememizce iptal kararı verilirken itiraz konusu kuralların Anayasa'nın 33. ve 13. maddelerine aykırılığı yanında 138. maddesine de dayandırılması gerektiğinden değişik gerekçe yazmak zaruretinde bulunmaktayım.

Üye

Ali HÜNER

EK GEREKÇE

Bakanlar Kurulu'nun 1.11.1999 günlü kararıyla yürürlüğe giren Türk Hava Kurumu Tüzüğü'nün Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Tüzük'ün 1. maddesinde, Türk Hava Kurumu'nun yürürlükten kaldırılan tüzüğünde belirtilen organların görevlerinin bu Tüzük'ün yürürlüğe girmesiyle sona ereceği, bu görevlerin ise Başbakanlık'ça belirlenecek bir başkan ve iki üyeden oluşan üç kişilik bir kurul tarafından yerine getirileceği, bu kurulun da en geç altı ay içinde Türk Hava Kurumu'nun yeniden yapılandırılmasına ilişkin Tüzük'ü hazırlayarak Bakanlar Kuruluna sunacağı belirtilmiş, üç kişilik kurul da 1.11.1999 günlü Bakanlar Kurulu Kararıyla oluşturulmuştur.

Danıştay 10. Dairesi tarafından Tüzük'le ilgili olarak 17.2.2000 gün ve Esas 1999/4871 sayı ile kurula atama işlemi için de 9.3.2000 gün ve 1999/5044 sayı ile yürütülmenin durdurulması kararı verilmiştir.

Üç kişilik kurul tarafından hazırlanan Tüzük ile Bakanlar Kurulu kararına karşı açılan davada da aynı Daire tarafından 23.3.2000 gün ve E.2000/893 sayı ile yürütmenin durdurulması kararı alınmıştır. Bu davalar devam ederken çıkarılan 28.3.2000 günlü 4552 sayılı Yasa'nın dava konusu Geçici 7. maddesiyle Türk Hava Kurumu'nun organlarının görevleri Yasa'nın yayımı tarihinde sona erdirilip, bu görevlerin Başbakanlık'ça belirlenecek üç kişilik bir Kurul tarafından yerine getirileceği, söz konusu Kurul'un en geç bir ay içinde Türk Hava Kurumu'nun yeniden yapılandırılmasına ilişkin tüzük'ü hazırlayarak Bakanlar Kurulu'na sunacağı öngörülmüştür. Böylece, Danıştay'da görülmekte olan davanın konusunu oluşturan idari işlem yasa kuralı haline dönüştürülmüştür.

Anayasa'nın 138. maddesinin son fıkrasında, "Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez." denilmektedir.

Davanın geçirdiği evrelerden açıkça anlaşılacağı gibi, Yasama organı itiraz konusu Geçici 7. madde ile diğer yargı kararlarıyla aynı etki ve değerde olan yürütmenin durdurulması kararını sonuçsuz bırakmak amacıyla yasal düzenleme yaparak Anayasa'nın 138. maddesini ihlâl etmiştir.

Öte yandan, Anayasa'nın benimsediği kuvvetler ayrılığı ilkesi, devletin üstlendiği görevlerin niteliklerine göre, yasama, yürütme ve yargı organları tarafından yerine getirilmesini zorunlu kılar. Bu organlardan birinin, diğerinin görev alanıyla ilgili işlem yapması, fonksiyon gasbı olarak nitelendirileceğinden hukukun üstünlüğünü egemen kılmakla yükümlü hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmaz. İtiraz konusu Geçici 7. madde ile idari işlem niteliğinde yasama tasarrufunda bulunularak bu ilke de ihlâl edilmiştir.

Açıklanan nedenlerle Anayasa'nın yalnız 13. ve 33. maddeleriyle ilgili görüşlerin karar gerekçesini oluşturmaya yeterli olmadığını yukarıda belirtilen görüşlere de yer verilmesi gerektiğini düşünüyorum.

Üye

Fulya KANTARCIOĞLU

SINIRLAMA KARARINA İLİŞKİN KARŞIOY GEREKÇESİ

I. 28.03.2000 günlü ve 4552 sayılı Dernekler Kanunu'nda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un Yargıtay'ca itiraz konusu yapılan hükümleri aynen şöyledir:

"Madde 1 - 28.03.2000 günlü ve 4552 sayılı Dernekler Kanununun 71 inci maddesinin birinci ve ikinci fıkraları aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Türkiye Kızılay Derneği kuruluş amacına ve uluslar arası anlaşmalarla tayin edilen nitelik ve durumuna göre; Türk Hava Kurumu ise kuruluş amacına göre düzenlenen tüzüklerine ve kanunların verdiği görev ve yetkilere uygun olarak teşkilatlanır ve yönetilir.

Bakanlar Kurulu, Türkiye Kızılay Derneği ve Türk Hava Kurumunun;

1.Genel kurullarının kararı üzerine tüzüklerini onaylamaya,

2. Denetleme yetkileri bulunan mercilerin raporları üzerine,

a) Organlarının görevlerine son vermeye ve bunların görevlerini yerine getirmek üzere geçici kurullar oluşturmaya,

b) Tüzüklerini değiştirmeye, yürürlükten kaldırmaya ve yeniden düzenlemeye,

Yetkilidir."

Madde 2 - 2908 sayılı Kanuna aşağıdaki madde eklenmiştir.

Geçici Madde 7 - (Ek: 4552 - 28.3.2000) Türk Hava Kurumunun organlarının görevleri bu Kanunun yayımı tarihinde sona erer. Söz konusu organların görevleri, Başbakanlıkça belirlenecek bir başkan ve iki üyeden oluşan üç kişilik bir Kurul tarafından yerine getirilir. Bu kurul en geç bir ay içinde Türk Hava Kurumunun yeniden yapılandırılmasına ilişkin tüzüğü hazırlayarak Bakanlar Kuruluna sunar."

II. Mahkeme davada uygulanacak kuralla ilgili olarak verdiği kararda Yargıtay'ın başvurusunu esas alarak, 28.03.2000 günlü ve 4552 sayılı Dernekler Kanunu'nda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un 6.10 1983 sayılı Dernekler Kanunu'nun 71. maddesini değiştiren 1 maddesinin tümünün iptali istenmişse de maddenin ikinci fıkrasının 2 sayılı bendi dışında kalan bölümünün davada uygulama olanağı bulunmadığından, bu bölüme ilişkin başvurunun Mahkemenin yetkisizliği nedeniyle reddine karar vermiş ve incelemeyi adı geçen yasanın 1. maddesinin ikinci fıkrasının **yalnızca 2 No.lu bendinin a ve b alt bentleri** ve aynı yasanın **2. maddesi ile getirilen geçici 7. madde ile sınırlı olarak yapmıştır.** Bu hükümler yukarda aktarılan yasa maddesinde kalın punto ile vurgulanmıştır. Esasen anayasal sorun da bu hükümlerle ilgili olup, DANIŞTAY'ın işbu dava ile birleştirilen başvurusundaki iptal talebi de bunlarla sınırlı olarak yapılmıştır.

III. Bu hükümler dikkatle okunursa, bunlardan yalnızca geçici 7. maddenin Türk Hava Kurumu ile ilgili olduğu, buna karşılık 1. maddenin ikinci fıkrasının 2 No.lu bendinin (a) ve (b)

altbentlerinin her iki kurumu da kapsadığı açıkça görülmektedir. Esasen sınırlama kararının konusu da, yalnızca (a) ve (b) altbentleri ile ilgilidir.

Bu hükümleri yalnızca Türk Hava Kurumu yönünden ele alarak sınırlamak, her iki kurum için ortak olan tek bir normdan yapay bir biçimde iki soyut norm yaratmak anlamına gelir. Bu da hukuken caiz değildir. Nasıl ki yasaların genelliği gereği, kapsamı içinde yer alan belirsiz sayıda birçok kişiye uygulanacak olan bir normun, itiraz yoluyla Anayasa Mahkemesi'ne gönderilmesi, o normun uygulanacağı kişi ile sınırlı bir denetim sağlamıyorsa, itiraz konusu normun yalnızca Türk Hava Kurumu ile sınırlı olarak denetlenmesi de aynı nedenle mümkün değildir. Belirsiz sayıda kişilerin norm kapsamı içinde olmasıyla, olayda olduğu şekilde yalnızca iki kurumun itiraz konusu normun kapsamı içinde olması arasında anayasal denetim bakımından hiçbir nitelik farkı olmayıp, yalnızca bir bir nicelik farkı mevcuttur. Böyle bir nicelik farkının anayasal denetimde farklı bir sonuç yaratması mümkün değildir. Konuyu daha açık bir biçimde sunmak gerekirse, ikinci fıkranın iptal istemi dışında kalan bölümü, Dernek adı belirtmeksizin daha genel bir ifadeyle "*Bakanlar Kurulu, Kamuya yararlı derneklerin; 1. Genel kurullarının kararı üzerine tüzüklerini onaylamaya, ... yetkilidir*" şeklinde kaleme alınmış olsaydı, böyle bir hükme yönelik olarak itiraz yoluyla yapılacak bir anayasal denetimi, davada maddenin uygulanacağı dernek yönünden sınırlamak herhalde akla gelen bir yol olmazdı. İtiraz konusu kuralların yalnızca iki derneği kapsamı içine alması, farklı bir yaklaşımı haklı kılamaz. Bu nedenle itiraz konusu hükümlerin herhangi bir sınırlamaya gidilmeksizin incelenmesi gerekirdi.

IV. Gerçek duruma bakılırsa, çoğunluğun sınırlama kararı ile bağlantılı olarak verdiği iptal kararı gerçek anlamıyla iptal kararı niteliği taşımamaktadır. Çünkü sözde iptal edilmiş bulunan norm, Kızılay için varlığını korumaktadır. Bunun öğretideki adı iptal değil ihmaldir. Başka bir deyişle itiraz konusu norm iptal edilmemiş, Türk Hava Kurumu için ihmal edilmiştir. Bu açıdan 1961 Anayasası'nın 152. maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan kural, görüşümüzü daha açık bir biçimde doğrulamaktadır. Bu kurala göre:

"Anayasa Mahkemesi, diğer mahkemelerden gelen Anayasaya aykırılık iddiaları üzerine verdiği hükümlerin, olayla sınırlı ve yalnız tarafları bağlayıcı olacağına da karar verebilir."

Dikkat edilirse bu kuralda "iptal kararı" sözü geçmemekte, Anayasa Mahkemesi'nin verdiği "hükümler"den söz edilmektedir. Bunun nedeni, olayla sınırlı ve yalnızca tarafları bağlayıcı bir kararın iptal değil ihmal anlamına gelmesidir. Çoğunluk kararında yapılan sınırlama aslında 1961 Anayasası'nın yukarıda anılan kuralının bir uygulaması niteliğindedir. Oysa bu hüküm 1982 Anayasası'nda artık yer almış değildir. Bunun tarihsel yorum kuralı uyarınca taşıdığı anlam, Anayasa Mahkemesi'nin itiraz davalarında olayla sınırlı ve yalnızca tarafları bağlayıcı bir karar verme yetkisinin ilke olarak kaldırılmış olmasıdır. Ancak hemen belirtelim ki 1961 Anayasası'nın bu hükmünün 1982 Anayasası'nda yer almamış olması, yasanın özelliği ve Anayasa kuralları bakımından zorunluk bulunan durumlarda sınırlama yapılamayacağı anlamına gelmez. Örneğin yasada başka kurallarda yer alan başka norm olgularının, iptali söz konusu olan norma bağlı kılınmış olması ve/veya bu başka kuralların davada uygulanacak norm niteliği taşımaması halinde, normun varlığını korumaya devam etmesi ve yalnızca davada uygulanacak norm yönünden iptal edilmesi zorunlu olabilir. Birçok ceza normu bu niteliktedir. Aynı ceza normu, farklı suç tanımlarının yaptırımı olarak düzenlenmiş olabilir. Bu durumda suç tanımının Anayasaya aykırı bulunması, buna bağlı olarak

ceza normunun da bu suç tanımı yönünden iptalini gerektirebilir. Ama aynı ceza normu diğer suç tanımları için varlığını ve geçerliliğini korur. Ancak burada gerçek anlamda bir iptal söz konusu olup, bunun ihmal ya da olayla sınırlılık uygulamasıyla bir ilgisi yoktur.

Oysa dava konusu olayda böyle bir özellik bulmak mümkün değildir. İptal konusu norm, Kızılay ya da Türk Hava Kurumu için aynı biçimde uygulanacaktır. Bu konuda normun içeriği ya da özelliği bakımından hiçbir fark yoktur. Normun iptali de Kızılay ya da Türk Hava Kurumu'nun farklı özellikleri ile ilgili olmayıp, doğrudan doğruya normun kendi içeriğinden kaynaklanan nedenlere dayandırılmıştır. Kaldı ki (a) ve (b) altbetlerinde geçen "organlarının" ve "tüzüklerini" sözcüklerinin her iki kurumu kapsadığı açıktır. Anayasa Mahkemesi, her iki kurum için ortak olarak düzenlenmiş bir normu, yasa ya da Anayasadan kaynaklanan haklı bir neden olmaksızın sınırlama kararı ile yapay bir biçimde ayırma yetkisine sahip değildir. Kaldı ki 1961 Anayasası'nın yukarda anılan hükmü, geçerli olsaydı dahi, kararın olayla sınırlı olarak verilebilmesi için olayın özelliğinden kaynaklanan haklı ve makul bir gerekçeye dayanması gerekirdi.

Açıklanan nedenlerle incelemenin Türk Hava Kurumu ile sınırlı olarak yapılmasına ve bu karar uyarınca iptal kararının yalnızca Türk Hava Kurumu ile sınırlı olarak verilmesine ilişkin çoğunluk kararına katılmıyorum.

Üye

Fazıl SAĞLAM